

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут культурології
Національної академії мистецтв України
Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities
National Academy of Arts of Ukraine
Institute for cultural research
(Institute of culturology)
National Academy of Arts of Ukraine**

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА :
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
Науковий збірник**

**UKRAINIAN CULTURE :
THE PAST, MODERN, WAYS OF DEVELOPMENT
Scientific journals**

**Напря́м : Мистецтвознавство
Branch : Art Criticism**

**За загальною редакцією В. Г. Виткалова
Editor-in-Chief V. Vytkalov**

**Засновано у 1995 році
Founded in 1995**

**Випуск 28
Issue 28**

**Рівне : РДГУ, 2018
Rivne : Rivne State University in the Humanities, 2018**

УДК 94(477)

Співзасновники: Рівненський державний гуманітарний університет та Інститут культурології Національної академії мистецтв України; видавець: Рівненський державний гуманітарний університет

Збірник перереєстрований МОН України як фахове видання з мистецтвознавства (Постанова № 1-05/4 від 22.12.2016 р.)

Друкується за рішенням вчених рад РДГУ (протокол № 11 від 25 листопада 2018 р.) та Інституту культурології (протокол № 10 від 22 листопада 2018 р.)

Видання зареєстровано: ISSN International Centre (Paris, FRANCE): ISSN № 2411-1546 (Print)

Видання індексується: Index Copernicus (Польща), Google Scholar, РИНЦ (РФ); «Cosmos» (США) та «Research Gate» (Німеччина)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації видано Міністерством юстиції України, серія КВ № 22258-12158 ПР від 20.05.2016 р.

Головний редактор:

Виткалов С. В. – доктор культурології, професор кафедри культурології і музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету

Редакційна колегія:

Богущий Ю. П. – віце-президент НАМУ, академік НАМУ, кандидат філософських наук, професор, директор Інституту культурології НАМУ, голова редколегії

Виткалов В. Г. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології і музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету, відповідальний секретар, заступник голови редколегії

Волков С. М. – доктор культурології, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту культурології НАМУ

Випих-Гавронська А. – доктор мистецтвознавства (габілітований), професор, ректор Університету ім. Я. Длугоша (Польща)

Захарчук-Чугай Р. В. – доктор мистецтвознавства, професор, Інститут народознавства НАН України

Єфіменко А. Г. – доктор мистецтвознавства, професор, Український Вільний університет (Мюнхен, Німеччина)

Іваницький А. І. – доктор мистецтвознавства, член-кореспондент НАНУ, професор, провідний науковий співробітник відділу етномузикології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

Кияновська Л. О. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри історії музики Львівської національної музичної академії ім. М.В.Лисенка

Кузнєцова І. В. – кандидат філософських наук, доктор філософії (PhD), доцент, с. н. с., учений секретар Інституту культурології НАМУ

Львоєв Г. – доктор філософії, професор, директор Інституту історії музики Лейпцизького університету (Німеччина)

Мішуров Г. С. – доктор мистецтвознавства, професор, кафедра духової музики УО «Білоруський державний університет культури і мистецтв»

Постоловський Р. М. – кандидат історичних наук, професор, ректор Рівненського державного гуманітарного університету

Супрун-Яремко Н. О. – доктор мистецтвознавства, професор, кафедра музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету

Федорук О. К. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Шейко В. М. – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАМУ, ректор ХДАК

Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зб. Вип. 28 / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов ; редкол.: Ю. П. Богущий, С. В. Виткалов, С. М. Волков та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне : РДГУ, 2018. 313 с.

Редагування англomовного тексту анотацій – канд. пед. наук, доц. кафедри практики англійської мови РДГУ **Фрідріх А.В.**

Рецензенти:

Карась Г. В. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри академічного та естрадного співу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»

Редя В. Я. – доктор мистецтвознавства, професор, НМА України ім. П. І. Чайковського

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів, присвячені розгляду історико-мистецької проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різні грані теоретико-методологічних проблем українського мистецтва. Окремий розділ складають повідомлення, огляди та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою спадщиною.

ISSN 2411-1546

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2018

© Інституту культурології Національної академії мистецтв України, 2018

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

Part III. SUMMARIES, REVIEWS, REPORTS

УДК 78.035:111.852(477)(091)

ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО РОМАНТИЗМУ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Лігус Ольга Марківна – кандидат мистецтвознавства,
Київський університет ім. Б. Грінченка, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-5513-5525>
olga-ligus@ukr.net

На підставі опрацювання філософських, культурологічних та мистецтвознавчих праць систематизовано й узагальнено досвід вивчення естетичних засад українського романтизму. Визначено спільні філософські, естетичні, світоглядні та художні ознаки європейського та українського романтизму. Окреслено історико-культурну ситуацію, що зумовила розвиток романтизму в Україні як форми національно-культурного відродження у період XIX – початку XX ст. Виділено характерні національні риси естетики українського романтизму. Обґрунтовано періодизацію українського романтизму, що охоплює три етапи (ранній, зрілий та пізній).

Ключові слова: романтизм, романтичний стиль, естетика романтизму, українська культура, національно-культурне відродження, українська музика.

Постановка проблеми. У наш час спостерігається активізація досліджень українських вчених, в яких розкривається національна специфіка стильових явищ вітчизняного мистецтва. Серед таких явищ – романтизм, що панував в українській музичній культурі протягом XIX – початку XX ст., інспіруючи свободу вияву національного духу, зацікавлення митців народною творчістю та історичним минулим свого народу.

Огляд останніх досліджень. Вивчення українського музичного романтизму розпочалося лише на межі XX–XXI ст., оскільки в радянському музикознавстві творчість композиторів XIX ст. розглядалася лише з позицій реалізму.

Л. Корній уперше дослідила еволюцію українського романтизму в музиці на тлі історичних, соціальних та культурних процесів XIX ст. [10]; Л. Кияновська, проаналізувавши стильовий поступ у музичній культурі Галичини XIX–XX ст., визначила в ньому вагому роль романтичних тенденцій [6, 7]. Питання прояву романтизму в українській музичній культурі XIX ст. порушено і в колективній монографії науковців ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України [5].

Оскільки романтизм в Україні сформувався як цілісна філософська, світоглядна і художня система, вивчення його музично-стильової специфіки уявляється невіддільним від ідейно-філософського, естетичного та культурологічного контекстів. Крім того, важливим є визначення характеру зв'язків між західноєвропейським романтизмом та українським, які проявлялися в українській музиці на кожному етапі його еволюції.

Означені питання, частково висвітлені у праці Л. Корній, у різний час досліджувалися вченими в галузі філософії, естетики, культурології та літературознавства. При цьому, в їхніх дослідженнях спостерігається дискусійна тональність, що стосується визначення ідейно-філософських витоків українського романтизму та його естетичних орієнтирів, що, своєю чергою, ускладнює осмислення національної специфіки українського музичного романтизму.

Таким чином, необхідність з'ясування естетичної складової формування і розвитку романтизму в українській музиці унаочнюють актуальність пропонованого дослідження.

Мета статті – охарактеризувати, систематизувати й узагальнити теоретичний досвід дослідження естетичних засад українського романтизму в його проекції на музичне мистецтво XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. XIX ст. для світової культури ознаменувалося сплеском романтичної естетики з її прагненням розкрити емоційний бік життя людини в різноманітних його ракурсах, по-новому прочитати історію свого народу, розкрити багатство фольклорної спадщини.

Усе це, хоча і з певним запізненням, але яскраво втілювалося і в музичній культурі України XIX ст. Український романтизм акцентує увагу на внутрішньому житті особистості, тлумачить характерність учинків впливом як реальних, так і несвідомих, надприродних сил. Становлення

професійної композиторської школи на чолі з М. Лисенком, актуалізація національної ідеї та поглиблення зацікавлення народною творчістю стали стрижневою лінією розвитку українського музичного мистецтва цього періоду.

Перші ґрунтовні спроби охарактеризувати український романтизм як особливий світогляд належать Д. Чижевському, який визначив провідну роль німецького ідеалізму та містицизму в процесі формування української романтичної естетики [19]. На його думку, найбільш потужного впливу шеллінґіанства зазнали ідеї ранніх романтиків: А. Дудровича, Д. Кавунника-Велланського та М. Максимовича. Спадкоємний зв'язок українського романтизму з німецькою філософією у пізніший час відзначали І. Огородник [14], В. Горський [2] та М. Паласюк [16]. Зокрема, М. Паласюк виявив відгомін основних ідей Й. Гердера, Й. Фіхте, братів Шлегелів, Ф. Шеллінґа та інших мислителів Ієнського гуртка у творчості діячів української духовної культури першої половини ХІХ ст.

Протилежну позицію займав літературознавець М. Рудницький, який вважав, що романтизм в Україні обумовлений ментальністю українців та їх культурними традиціями. «Наші письменники ХІХ віку, – писав він, – не відчували тодішніх філософських ідей, якими так сильно була надихана нова література, й не відчували вони перемены мистецької форми, за яку йшла така сама боротьба пером, як на полях битви мечем. Те, що вони мали сказати у своїх книжках своїм землякам, було з філософського погляду таке ясне, що не треба було до цього ніякого Гердера, Вольтера, Шеллінґа або Гегеля» [18; 71–72]. Концепцію унікальності походження українського романтизму обстоює також сучасна дослідниця Т. Бовсунівська, пов'язуючи його естетику з християнським езотеричним культом, що характеризується такими основними категоріями як-то: «серце», «благоговіння», «душа», «Божественне» [1].

Щодо однаковості позицій вітчизняних дослідників, то передусім, вона виявилась через визнання народної (фольклорної) сутності українського романтизму, яка найповніше розкрилася у 40–80-х роках ХІХ ст. у вигляді народницької ідеології. Цю особливість українського романтизму відзначили історики й літературознавці першої пол. ХХ ст.: М. Грушевський [3], Д. Чижевський [19], І. Лисяк-Рудницький [12] та Ю. Шерех [20]. У пізніший час про фольклорну якість українського літературного романтизму писав Т. Комаринець [9], що був одним із небагатьох, хто в період глибокого радянського «застою» наголошував на необхідності дослідження специфіки українського романтизму як «національної модифікації» європейського романтизму.

Визначальну роль принципу народності в українському романтизмі, як і в культурі багатьох слов'янських народів, відзначали й музикознавці різних поколінь: С. Людкевич [13], Л. Корній [10], Л. Кияновська [6]. Особливо виразно єдність естетичних засад простежується між українським та чеським, польським, словацьким, болгарським, норвезьким, іспанським варіантами романтизму, тобто в культурі тих народів, які, подібно до українців, прагнули до ствердження своєї національної ідентичності та боролися за державну самостійність. Так, С. Людкевич у статті «Націоналізм в музиці» писав: «Романтизм розбудив до нового буйнішого життя та національної свідомості трохи не всі слабші та молодші нації Європи» [13; 40].

У ХІХ ст. український народ не мав своєї держави і потерпав від жорстоких утисків з боку Російської та Австрійської імперій, що володіли українськими землями. Тяжкі умови національного й соціального гноблення сприяли розгортанню національно-визвольного руху українського народу, що мав як політичні форми, так і культурницькі вияви. Як писав М. Грушевський, «... живе українське слово – мова, пісня, перекази про минуле, які збереглися в устах простого народу, – відновлювали зв'язки з народом у дворянських верствах, які були відірвані від нього історією останнього століття, розійшлися з народом завдяки своїй класовій політиці, як здавалося, відмовилися від свого народу остаточно. І так на цьому новому народництві української інтелігенції виростало нове українське відродження» [3; 487]. У розвиток цих слів І. Дзюба визначив, що романтизм в Україні став «формою національно-культурного відродження» [4; 241].

Національно-культурне відродження виявилось, передусім, у ставленні українських романтиків до національної мови як найяскравішого виразника духовної сутності народу, в усвідомленні необхідності її збереження та реформування. Іншим важливим проявом національно-культурного відродження стало посилення уваги до національної історії та фольклору, в якому митці вбачали велику естетичну цінність, джерело пізнання психології та характеру свого народу.

Для українських митців естетичне осмислення фольклору було особливо органічним, що пояснюється близькістю романтичного світогляду ментальності українського народу, питомими ознаками якої є кордоцентризм і ліризм. На це звертали увагу сучасні вітчизняні дослідники музичного романтизму. Зокрема, Л. Кияновська підкреслює, що «академічні стилі, до яких належить романтизм, глибинно відповідають національній ментальності українців. Академічні стильові

категорії тісно пов'язані з поняттями і символами, закладеними в колективному філософсько-художньому світогляді нашого народу ще з язичницьких часів» [7; 11–12].

Серед жанрового багатства народної творчості українських романтиків особливо приваблювали епос і українська лірична пісня. У картинах козацької слави, оспіваних в епічних творах, митці відчували дух національно-визвольної боротьби, який був на той час вельми злободенним для українського народу.

Інше потужне джерело творчості українських романтиків, українська народнопісенна лірика, найприродніше виражала характерне для романтичного стилю емоційне начало. Властиві їй типові ознаки української ментальності – почуттєвість і психологізм, були найбільш співзвучні романтичній естетиці.

Упродовж 50–80-х років XIX ст. принцип народності на різних рівнях художнього осмислення дійсності сповідували провідні теоретики й митці українського романтизму різних поколінь: Т. Шевченко (у творчості якого ідея народності знайшла своє найповніше вираження), П. Гулак-Артемівський, Л. Боровиковський, О. Бодянский, І. Вагилевич, М. Шашкевич, І. Срезневський, А. Метлинський, Я. Головацький, М. Петренко, М. Костомаров, П. Куліш, М. Старицький, М. Лисенко, І. Франко.

В умовах соціокультурної кризи кінця XIX ст., коли європейське суспільство перебувало у стані сум'яття почуттів та страху перед майбутнім, романтизм вступає у пізню стадію. Емоційно напружена атмосфера того часу спричинила попит на мистецтво ірраціональне, рафіноване, віддалене від соціальних узагальнень. Звідси – характерне для творчості цього періоду тяжіння до психологічної напруженості змісту, містицизму, туга за недосяжним ідеалом, відповідно, замилювання красою, чарівними образами, захоплення естетизмом. При цьому панівною образно-емоційною сферою творчості залишалася лірика, виявляючи безпосередній зв'язок із романтичною естетикою. Невипадково, у тогочасних західноєвропейських арт-колах в ужиток увійшов термін «неоромантизм», який, зокрема, слугував умовною стильовою дефініцією сукупності новітніх різноспрямованих художніх тенденцій, генетично пов'язаних із романтичним стилем: імпресіонізму, символізму, модернізму, сецесії, експресіонізму. Власне ж період 1890–1910 рр. отримав в історії назву «епоха *«Fin de siecle»*», що відображала характерне світовідчуття, пов'язане з крахом ілюзій та пошуком нових духовних орієнтирів.

Для українського суспільства злам століть настрої *«Fin de siecle»* були цілком співзвучними. Передчуття глобальних катаклізмів, властиве європейським культурам загалом, в українців назрівало з особливим драматизмом (зокрема, економічні реформи, що призвели до голоду, розрухи й масової міграції селян; подальший наступ на українську мову й культуру).

Незважаючи на тяжкі наслідки, кризова ситуація обернулася для українців небувалим зростанням політичної активності, духовним піднесенням народу в боротьбі за волю і національну незалежність, кульмінацією якого стало проголошення у 1918 р. Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки.

Потужне громадське піднесення обумовило розквіт національно-культурного відродження, про що свідчать вагомі здобутки в усіх галузях мистецтва, в яких українська тематика одержала яскраві й різноманітні художні втілення (творчість І. Франка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Вороного, В. Стефаніка, Лесі Українки, Б. Лепкого, О. Олеся, В. Винниченка, Л. Курбаса, Ф. Якименка, М. Леонтовича, С. Людкевича, К. Стеценка, Я. Степового, Л. Ревуцького, В. Городецького, В. Кричевського, О. Мурашка, М. Бойчука, Г. Нарбута, О. Архипенка). Ці митці збагатили національне мистецтво новими сюжетами, образами, формами, виразовими засобами, орієнтуючись на художні тенденції сучасності, але спиралися, при цьому, на вироблену в XIX ст. стильову систему романтизму.

С. Павличко, яка досліджувала дискурс модернізму в українській літературі, відзначила, що на тлі різноспрямованих тенденцій модернізму «романтизм в українській літературі певною мірою ніколи не закінчувався» [16; 32].

Наведена сентенція уповні стосується музичного мистецтва, в якому романтизм видається ще більш плавним і цілісним стильовим процесом, аніж у літературі. Пояснюється це тим, що в українській музиці середини XIX ст. не було контрастного переходу до реалізму, на відміну від літератури; не було в ній і протиріч між романтичними традиціями та тенденціями неоромантизму чи то модернізму на зламі століть. Цю особливість помітив О. Козаренко, який досліджував еволюцію національної музичної мови XIX – першої третини XX ст.: «Романтичний тип світовідчуття як спосіб естетичного осягнення дійсності залишився визначальним у національній музичній культурі впродовж усього описуваного періоду» [9; 145].

Співіснування ознак романтизму та різних художніх течій «*Fin de siecle*» в українській музиці відзначила Л. Кияновська, констатує «яскраво зазначені «рудименти» романтичного стилю» у творчості українських композиторів початку ХХ ст. За словами дослідниці, у творах Я. Степового, разом з ознаками символізму переплелися «явні впливи шопенівської лірики та «салонно-сецесійного» перевтілення романтичних образів», в О. Нижанківського – «трансформація лисенківської традиції з більш масштабним, об'ємним планом драматичних конфліктів», а в Д. Січинського – «дивовижне поєднання культури галицького салону із здобутками європейського постромантичного мистецтва з його гіпертрофованою чутливістю, схильністю до темних тонів емоційної палітри, гіпертрофованим суб'єктивізмом» [7]. Романтичну основу стильових пошуків українських митців початку ХХ ст. Ф. Якименка, В. Барівінського та І. Рачинського визначила й О. Кушнірук, яка досліджувала риси імпресіонізму в українській музиці [12].

Отже, творчість представників пізнього етапу українського романтизму значно розширила обрії романтичної лірики, оновивши її пантеїстичними, філософськими, метафізичними рисами символізму, колористичними відтінками імпресіонізму, присмерковими барвами експресіонізму й декадансу. У стильовому відношенні то був розвій мистецького індивідуалізму, що, з одного боку, демонструвало вияв модерністської свідомості, для якої новизна й оригінальність мислення є провідним критерієм художності, а з іншого – вершиною романтичного світосприйняття, в основі якого, як уже відзначалося, – примат індивідуалізму та суб'єктивізму.

Висновки. Український музичний романтизм формувався на спільних джерелах із західноєвропейським романтизмом, але розвивався на власних естетичних засадах як форма національно-культурного відродження. В його еволюції визначаються три етапи розвитку: ранній (перша третина ХІХ ст.), зрілий (40–80-і роки ХІХ ст.) та пізній (1890–1910-і роки ХХ ст.).

На ранньому етапі відбувалося становлення національно-естетичних ознак українського романтизму, пов'язане з активним залученням народно-національної тематики до художньої системи, виробленої західноєвропейськими романтиками. Зрілий романтизм характеризується кристалізацією світоглядних засад українського національно-культурного відродження під впливом народницької ідеології. У той час національна модель українського романтизму набуває довшеного вигляду, втілюючи типові риси духовної сутності українського народу. Пізній етап – модифікація українського романтизму в напрямку індивідуалізації мислення, набуття ним ознак західноєвропейської естетики модернізму.

Провідним естетичним «кредо» українського романтизму впродовж усієї його еволюції було прагнення розкрити яскраву індивідуальність особистості через її національну сутність, за якою стоїть народ з його багатою історичною минувиною та величезним творчим потенціалом.

Список використаної літератури

1. Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. Київ : Поліграфіст, 1997. 321 с.
2. Горський В. С. Історія української філософії : курс лекцій. Київ : Наук. думка, 1997. 286 с.
3. Грушевський М. С. Ілюстрована Історія України з додатками та доповненнями. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 736 с.
4. Дзюба І. Між культурою і політикою. Київ : Сфера, 1998. 374 с.
5. Історія української музики: У 6 т. Т. 2: ХІХ ст. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. 800 с.
6. Кияновська Л. О. Стильова еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. : монографія. Тернопіль : Астон, 2000. 339 с.
7. Кияновська Л. О. Український музичний романтизм в європейському контексті. *IV Міжнар. конгрес українців. Доповіді та повідомлення. Мистецтвознавство*. Одеса – Київ : Вид-во Асоціації етнологів, 2001.
8. Козаренко О. В. Деякі тенденції розвитку національної музичної мови у першій третині ХХ століття. *Українське музикознавство. Музична україністика в контексті світової культури*. Київ, 1998. Вип. 28. С. 144–154.
9. Комаринець Т. І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму. Львів : Виш. шк., 1983. 222 с.
10. Корній Л. П. Історія української музики. Ч. III. ХІХ ст. Київ ; Нью-Йорк : Вид. М. П. Коць, 2001. 478 с.
11. Кушнірук О. П. Риса імпресіонізму в українській музиці (джерела, прояви, тенденції розвитку) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, 208 с.
12. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Т. 1. Київ : Основи, 1994. С. 173–191.
13. Людкевич С. Націоналізм в музиці. *Дослідження, статті, рецензії, виступи*. Т. 1. Львів : Дивосвіт, 1999. С. 35–61.
14. Огородник І. В., Огородник В. В. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій. Навч. посіб. Київ : Знання, 1999. 543 с.
15. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : монографія. Київ : Либідь, 1999. 447 с.
16. Паласюк М. І. Ідеї німецького романтизму в українській духовній культурі : автореф. дис....канд. філос. наук : 09.00.05 / ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2001. 17 с.

17. Ржевська М. Ю. Модерністські тенденції у музиці Наддніпрянської України першої третини ХХ століття. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*, 2001. № 2 (7). С. 3–7.
18. Рудницький М. Наш ХІХ вік. *Від Мирного до Хвильового*. Дрогобич : «Відродження», 2009. С. 54–86.
19. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Нью-Йорк, 1956. 511 с.
20. Шерех Ю. Навколо Шевченка. *Пороги і запоріжжя*. Харків : Фоліо, 1998. С. 14–104.

References

1. Bovsunivska T. Fenomen ukraïnskoho romantyzmu. Kyiv : Polihrafist, 1997. 321 p.
2. Horskyi V. S. Istoriiia ukraïnskoi filosofii : kurs lektsii. Kyiv : Nauk. dumka, 1997. 286 p.
3. Hrushevskiyi M. S. Iliustrovana Istoriiia Ukrainy z dodatkamy ta dopovnenniamy. Donetsk : TOV VKF «BAO». 736 p.
4. Dziuba I. Mizh kulturoiu i politykoïu. Kyiv : Sfera, 1998. 374 p.
5. Istoriiia ukraïnskoi muzyky: U 6 t. T. 2: XIX st. Kyiv : IMFE im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy, 2009. 800 p.
6. Kyianovska L. O. Stylova evoliutsiia halytskoi muzychnoi kultury XIX–XX st. : monohrafiia. Ternopil : Aston, 2000. 339 p.
7. Kyianovska L. O. Ukraïnskyi muzychnyi romantyzm v yevropeïskomu konteksti. *IV Mizhnarodnyi konhres ukraïnistiv. Dopovidi ta povidomlennia. Mystetstvoznavstvo*. Odesa – Kyiv : Vyd-vo Asotsiatsii etnologiv, 2001.
8. Kozarenko O. V. Deiaki tendentsii rozvytku natsionalnoi muzychnoi movy u pershii tretyni KhKh-ho stolittia. *Ukraïnske muzykoznavstvo. Muzychna ukraïnistyka v konteksti svitovoi kultury*. Kyiv, 1998. Vyp. 28. P. 144–154.
9. Komarynets T. I. Ideino-estetychni osnovy ukraïnskoho romantyzmu (problema natsionalnoho y internatsionalnoho). Lviv : Vyshcha shkola, 1983. 222 p.
10. Kornii L. P. Istoriiia ukraïnskoi muzyky. Ch. III. XIX st. Kyiv ; Niu-York : Vyd. M. P. Kots, 2001. 478 p.
11. Kushniruk O. P. Rysy impresionizmu v ukraïnskii muzytsi (dzherela, proiavy, tendentsii rozvytku) : dys. ... kand. mystetstvoznavstva: 17.00.03 // IMFE im. M. T. Rylskoho NANU, 208 p.
12. Lysiak-Rudnytskyi I. Istorychni ese. V 2 t. Tom 1. Kyiv : Osnovy, 1994. P. 173–191.
13. Liudkevych S. Natsionalizm v muzytsi. *Doslidzhennia, statii, retsenzii, vystupy*. T. I. Lviv : «Dyvosvit», 1999. P. 35–61.
14. Ohorodnyk I. V., Ohorodnyk V. V. Istoriiia filosofskoi dumky v Ukraini. Kurs lektsii. Navch. posibnyk. Kyiv : T-vo «Znannia», 1999. 543 p.
15. Pavlychko S. Dyskurs modernizmu v ukraïnskii literaturi : monohrafiia. Kyiv : Lybid, 1999. 447 p.
16. Palasiuk M. I. Idei nimetskoho romantyzmu v ukraïnskii dukhovnii kulturi : avtoref. dys. ... kand. filoz. nauk : 09.00.05 / LNU im. I. Franka. Lviv, 2001. 17 p.
17. Rzhavska M. Yu. Modernistski tendentsii u muzytsi Naddnyprianskoi Ukrainy pershoi tretyny XX stolittia. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Seriia: Mystetstvoznavstvo*, 2001. № 2 (7). P. 3–7.
18. Rudnytskyi M. Nash XX vik. *Vid Myrnoho do Khylyovoho*. Drohobych : «Vidrodzhennia», 2009. P. 54–86.
19. Chyzhevskiyi D. Istoriiia ukraïnskoi literatury (vid pochatkiv do doby realizmu). Niu-York, 1956. 511 p.
20. Sherekh Yu. Navkolo Shevchenka. *Porohy i zaporizhzhia*. Kharkiv : Folio, 1998. P. 14–104.

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УКРАИНСКОГО МУЗЫКАЛЬНОГО РОМАНТИЗМА: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Лигус Ольга Марковна – кандидат искусствоведения,
Киевский университет им. Б. Гринченка, г. Киев

На основе изучения философских, культурологических и искусствоведческих работ систематизирован и обобщен опыт исследования эстетических принципов украинского романтизма. Определены общие философские, эстетические, мировоззренческие и художественные черты европейского и украинского романтизма. Очерчена историко-культурная ситуация, которая обусловила развитие романтизма в Украине как формы национально-культурного возрождения ХІХ – начала ХХ века. Выделены характерные исконно национальные особенности эстетики украинского романтизма. Обоснована периодизация украинского романтизма, которая охватывает три этапа (ранний, зрелый и поздний).

Ключевые слова: романтизм, романтический стиль, эстетика романтизма, украинская культура, национально-культурное возрождение, украинская музыка.

AESTHETIC FOUNDATIONS OF THE UKRAINIAN MUSICAL ROMANTICISM: HISTORIOGRAPHIC ASPECT

Lihus Olha – PhD in Art Studies
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

On the ground of the consideration of the philosophical, cultural and art works the experience of the aesthetic foundations of the Ukrainian romanticism examination is systematized and generalized. Common philosophical, aesthetic, worldview and artistic features of the European and Ukrainian romanticism are defined. The historical and cultural situation that preconditioned the development of the Ukrainian romanticism as a form of the national-cultural

revival in the period of the XIXth- the beginning of the XXth century is described. The specific national features of the Ukrainian romantic aesthetics are defined. The periodization of the Ukrainian romanticism that can be divided in 3 stages (early, mature and late) is justified.

Key words: romanticism, romantic style, romantic aesthetics, Ukrainian culture, national-cultural revival, Ukrainian music.

UDC 78.035:111.852(477)(091)

**AESTHETIC FOUNDATIONS OF THE UKRAINIAN MUSICAL ROMANTICISM:
HISTORIOGRAPHIC ASPECT**

Lihus Olha – PhD in Art Studies
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

The aim of the paper is to characterize, systematize and generalize a theoretical experience of the foundations' of the Ukrainian romanticism examination in its reflection in the musical art of the XIXth – the beginning of the XXth century.

Research methodology. Cultural, system and structural-functional approaches are the foundations of the research methodology. A range of general scientific (historical, analysis, synthesis, logical, methods of systematization, classification), specialized (historiographical analysis, problem-chronological, comparative historical), and interdisciplinary (descriptive, system-structural) methods.

Results. Even though the Ukrainian musical Romanticism and the West-European Romanticism have formed on the common sources, the Ukrainian Romanticism developed on its unique aesthetical foundations as a form of national-cultural revival. The evolution of the Ukrainian Romanticism covers three stages: early (the first third of the XIXth cen.), mature (40–80-s of the XIXth cen.) and late (1890–1910th). During the first stage, there was a formation of the national-aesthetical features of the Ukrainian Romanticism with an active involvement of the folk national themes into the West-European artistic system. The mature Romanticism is characterized by the crystallization of the worldview premises of the Ukrainian national-cultural revival under the influence of the nationalistic ideology. The late stage – the modification of the Ukrainian Romanticism in the direction of the individualization of reasoning and acquisition of the West-European modernistic aesthetic features.

The scientific novelty of the article is a systematization and generalization of the aesthetic aspects of the Ukrainian Romanticism research experience and the development of the national discourse of the investigation of the Romanticism.

The practical significance. The results of the research can be incorporated to the learning courses, such as the history of the Ukrainian music, the history of the world culture, musical Ukrainian studies.

Key words: romanticism, romantic style, romantic aesthetics, Ukrainian culture, national-cultural revival, Ukrainian music.

Надійшла до редакції 3.11.2018 р.

УДК 78.034.7(477)

**МУЗИЧНІ, ЛІНГВІСТИЧНІ ТА РИТОРИЧНІ ТРАКТАТИ XV–XVIII СТ. ТА ІНШІ ДЖЕРЕЛА
ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ БАРОКОВОЇ МУЗИКИ**

Марченко Марія Олександрівна – здобувач кафедри теорії та історії культури,
Національна музична академія ім. П. І. Чайковського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-5814-7422>
canzonetta@ukr.net

Наведено огляд останніх публікацій, в яких досліджується виконавський аспект української барокової музики. Розглянуті сучасні реалії дослідження, виконання та популяризації цієї музики, виокремлені специфічні сегменти даної теми, що є предметом цікавості виконавців-автентистів у наш час. Проаналізовано прямі та релятивні джерела виконавської інформації, що дають вокалісту або хормейстеру уявлення про художній текст партесного твору та специфіку його виконання. Таким чином, наведено майже 20 джерел: старовинні музичні та лінгвістичні трактати, а також трактати з суміжних мистецтв (риторика), що походять із східнослов'янських територій, музичні трактати німецьких та італійських авторів згадки про які знаходимо в архівних документах XVII–XVIII ст.

Ключові слова: українська барокова музика, партесна музика, старовинні музичні трактати, джерела виконавської інформації.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Теоретичні аспекти української барокової музики є предметом дослідження українських науковців (Н. Герасимова-Персидська, Є. Ігнатенко, І. Кузьмінський, Ю. Медведик, О. Шуміліна, Ю. Ясіновський, Б. Дем'яненко).

ЗМІСТ

Розділ I. ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Берегова О. Діалог культур: Україна-Польща в мистецьких практиках НАМУ ім. П. І. Чайковського	3
Сірук Н. М. Ідейна регламентація в театральному житті України (друга половина 40-х – початок 50-х років ХХ ст.)	11
Стрілецька О. Малий фортепіанний цикл у доробку польських композиторів 1920-х–1950-х років (стильовий аспект)	17
Булда М. В. Концерти для акордеона-баяна польського композитора другої половини ХХ ст. Броніслава Казимира Пшибильського	22
Бобечко О. Ю. Жіноче бандурне виконавство в еміграційному середовищі Польщі: мистецтвознавчий аспект	28
Гайдичук О. С. Зарубіжна концертна діяльність співаків Бережанського краю Тернопільщини та їх внесок у розвиток української музичної культури	35
Гриценко О. Г. Еволюція образу ліричного героя у «Воєнних» симфоніях Валерія Антонока	44
Кдирова І. О. Збереження національних традицій у творчості художніх колективів етнічних спільнот м. Києва	53
Наку А. В. Презентація стильових напрямів у дизайні одягу на сторінках fashion-видань	59
Конопліна О. В. Автентичні складові мистецтва й архітектури Марокко як джерело для розробок сучасного європейського дизайну інтер'єрів	65
Кузнецова В. О. Мода як видовище: до постановки питання	71
Луковська О. І. Арттекстиль у контексті декоративного мистецтва України другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст.	76
Аметова Л. М. Інтерактивна книжкова графіка Євгенії Гапчинської	82
Сосік О. Д. Витоки декадансу в європейському образотворчому мистецтві другої половини ХІХ – початку ХХ століть	87
Каблова Т. Б. До визначення поняття «Музичний дизайн» у перформативному мистецтві	91
Деркач С. М. Особливості новітніх режисерських технологій в сучасному естрадному мистецтві ...	96

Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Драганчук-Кашаюк В. Музична франкіана як відображення національно-архетипного мислення	103
Кухарик Г. Образ-архетип Воскресіння у хорових концертах Дмитра Бортнянського та Ганни Гаврилець: між етикою і риторикою	108
Шевчук Б. Кореляція мелосу і колориту в музичних портретах і пейзажах із фортепіанного циклу «Роки мандрівок» Ференца Ліста	114

<i>Салдан С. О.</i> Музична евритмія Рудольфа Штайнера: до історії виникнення	120
<i>Гловацька І. В.</i> «Слово – це ніби такий маленький будиночок, а звук – вогник у нім»: інтерпретація текстів Дж. Кітса та П. Б. Шеллі у «Тихих піснях» В. Сильвестрова	125
<i>Босак І. Ю.</i> Проблема музичної семіотики в концепції Ю. Созанського	135
<i>Безугла Р. І.</i> Художньо-естетичний вимір гламуру	141
<i>Скляренко Н. В.</i> Час у структурі візуально-графічної системи навчального простору	146
<i>Басса О. М.</i> Духовна тематика у камерно-вокальних творах В. Барвінського та Н. Нижанківського	151
<i>Німилович О. М.</i> Фортепіанна творчість Володимира Грудина: музично-виконавський аспект	155
<i>Посікіра-Омельчук Н. М.</i> Колористична палітра фортепіанних творів М. Скорика (на прикладі раннього циклу «В Карпатах»)	164
<i>Білоусова С. В.</i> Виконавське інтонування на домрі	171
<i>Перцов М. О.</i> Композиторська творчість Олени Серової: традиції та новації	177
<i>Палійчук І. С.</i> Жанр концерту для мідних духових інструментів у творчості Й. Ельгісера	181
<i>Ден Цзякунь.</i> Інструментальна виразовість у сучасній китайській духовій музиці (на прикладі творів Ван Хешена та Інъ Цина)	186
<i>Підлипська А. М.</i> Способи художньої інтерпретації у критиці сучасного балету	191
<i>Горбачук Р. Л.</i> Танець модерн (сучасний танець): характеристика та технічні принципи	196
<i>Зінченко В. М.</i> Сучасний український балет: соціокультурні та художні компоненти	201
<i>Ван Юй.</i> Оперні втілення літературного сюжету «Турандот» в європейській музичній культурі XIX століття	207
<i>Гордєєв В.</i> Формування структурно-образних та символічних особливостей хореографічної лексики українського народного танцю	213
<i>Шумілова В. В.</i> Театр танцю П. Вірського як інтегративна система	222
<i>Бойко О. С.</i> Інтегративні дослідження народно-сценічного танцю	227

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

<i>Лігус О. М.</i> Естетичні засади українського музичного романтизму: історіографічний аспект	234
<i>Марченко М. О.</i> Музичні, лінгвістичні та риторичні трактати XV–XVIII ст. та інші джерела інформації щодо виконання української барокової музики	239
<i>Костюк Л. К., Король О. П.</i> Із когорти представників українського культуротворення XX століття: Микола Леонтович – автор світового музичного шедевуру	246
<i>Виткалов С. В.</i> Культурна творчість у Західному Поліссі 50–70-х років XX століття: спроба реконструкції провідних форм	257
<i>Ластовецька Л. В.</i> Жанрово-стильова парадигма кантати «Пісня про Чорновола» Миколи Ластовецького	268